

VIKBA32

Informační vzdělávání

Kontext pojmů, definic a strategických dokumentů

Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.

30. 9. 2016

Základní terminologie

Informační vzdělávání

- **Proces vzdělávání k informační gramotnosti jedince i skupin (cílový stav informačního vzdělávání)**
- **Není jednorázovou záležitostí, není omezeno na určitou fázi vývoje osobnosti ani na určitý stupeň vzdělávání**
- **Je celoživotní proces**
- **Jedna ze stěžejních činností ve znalostní společnosti**
- **Zásadní v rozvoji klíčových kompetencí pro kvalitní osobní i profesní život**

Edukační obsah informačního vzdělávání = komplexní práce s informacemi

Informační vzdělávání dle studentů VŠ (TIV, KISK 2016)

Záležitost, se kterou se setkáváme každý den, ale mnozí v ní stále tápeme...

Informační vzdělávání je vzdělávání v oblasti toho, kde informace vyhledat, jak je zpracovat a efektivně předávat.

Informační vzdělávání je něco, co mi pomůže se lépe vyrovnat s výzvami mého studia:)

Informační vzdělávání vede k informační gramotnosti, která je potřebná ke zpracování širokého kruhu informací.

Snaha naučit někoho, aby dokázal pracovat s informacemi

Návod, jak pracovat s informacemi, aby to dávalo smysl a bylo to efektivní.

Informační vzdělávání není pojmem, je způsobem, jak žít.

Jedná se o vzdělávání v oblastech, která často nejsou součástí učebních osnov jednotlivých studijních oborů.

Základní terminologie

GRAMOTNOST

- **Pojem v zrcadle času**

Základní terminologie

Informační gramotnost / information literacy / IG

- Obecně:
  - informační gramotnost je znalost a uvědomění si, kdy a proč potřebujeme informace (definování informační potřeby), kde můžeme informace najít a jak je máme vyhodnotit, použít a etickým způsobem sdělovat dále

Základní terminologie

Informační gramotnost

Paul Zurkowski – poprvé použil pojem IG (1974)

- Informačně gramotný je jedinec *připravený používat informační zdroje při práci, který se při řešení problémů naučil využívat širokou škálu technik a informačních nástrojů stejně jako primární zdroje*

Odborná komise IVIG (Informační vzdělávání a informační gramotnost) při AKVŠ (Asociaci knihoven vysokých škol) - 2007

- Informační gramotnost chápána jako *funkční gramotnost v informační společnosti, společnosti založené na rozvoji technologií. K funkční gramotnosti proto přidáváme ICT gramotnost jako schopnost uživatelské práce s počítačem (a dalšími nástroji) a sítěmi (zejména internetem), zdůrazňujeme však, že práce s ICT je vždy práce s nástroji a podporuje ostatní složky informační gramotnosti.*

Základní terminologie

Informační gramotnost

- Nejčastěji používaná definice informační gramotnosti: zveřejněná roku 1989 ve zprávě Komise pro informační gramotnost (vytvořená v rámci Asociace amerických knihoven – ALA):

"K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace, a dále je vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich další mohli učit. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu."

Základní terminologie

Gramotnost - v přeneseném významu nějaká konkrétní znalost či dovednost, resp. **soubor znalostí či dovedností = soubor kompetencí**

Funkční gramotnost (vztažená ke kulturnímu kontextu) - **schopnost takové znalosti či dovednosti použít, schopnost aktivně participovat na světě informací**

Rozčleněna do složek:

- **gramotnost literární** - schopnost nalézt a porozumět informaci z textu
- **gramotnost dokumentová** - schopnost vyhledat a využít přesně definovanou informaci
- **gramotnost numerická** - schopnost manipulovat s čísly
- **jazyková gramotnost**

+ **přesah** - etický přístup a znalost právních aspektů (použité zdroje je třeba citovat a zacházet s nimi s ohledem na autorské právo)

Základní terminologie

Přístup k informační gramotnosti dle komise IVIG při AKVŠ

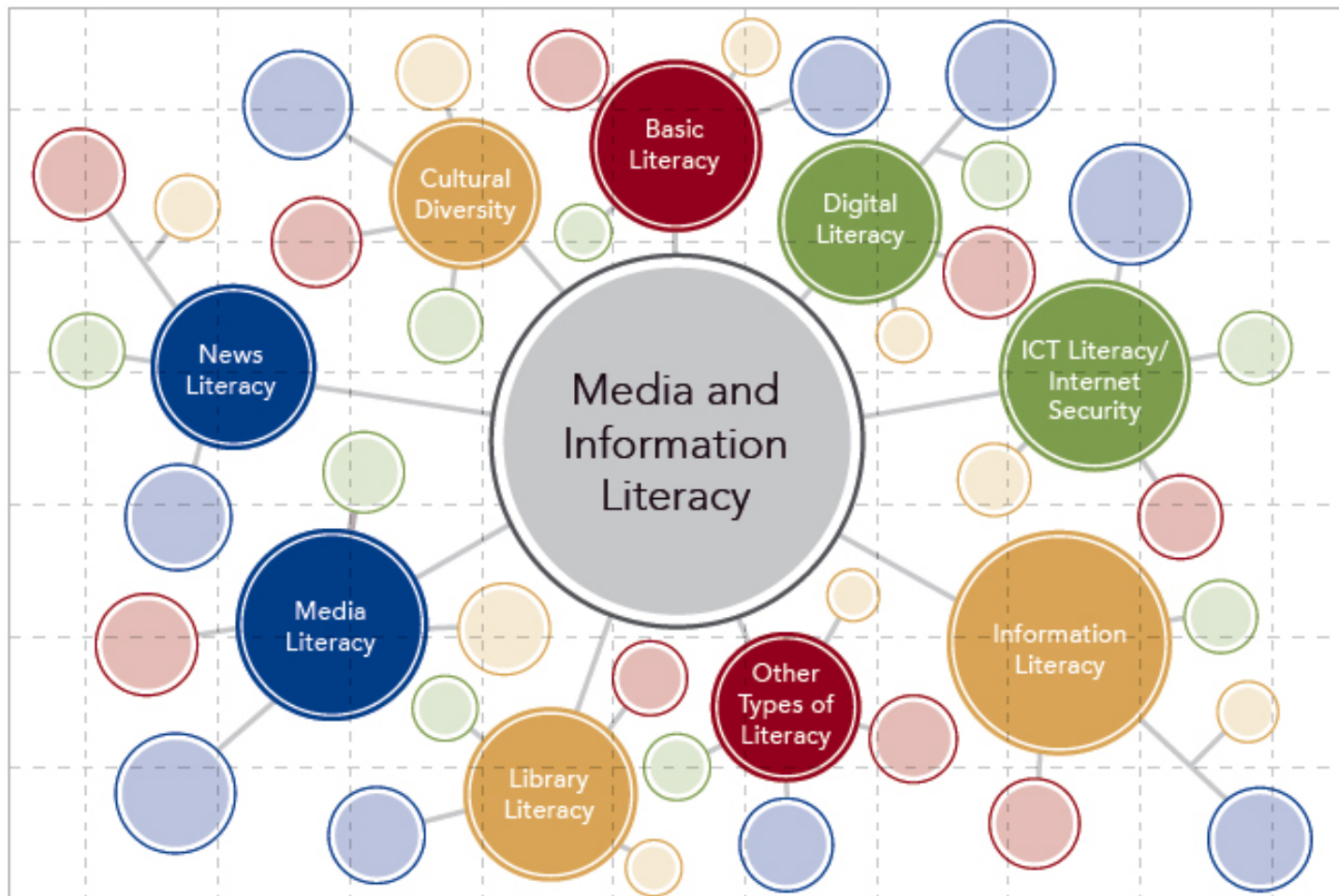
Informační gramotnost

Funkční gramotnost			
Literární gramotnost	Dokumentová gramotnost	Numerická gramotnost	Jazyková gramotnost
ICT gramotnost			

Etický přístup a právní povědomí k využívání informací

Základní terminologie

Základní terminologie

KLÍČOVÉ KOMPETENCE (dovednosti)

- integrované schopnosti a dovednosti uplatňované v profesním i osobním životě
- **nejsou striktně vázány na jednotlivý obsah učiva v** kurikulárních dokumentech (tedy dokumentech vytvářejících vzdělávací obsah / osnovy v primárním, sekundárním i terciárním školství), jsou **součástí obecného základu vzdělání jedince v informační společnosti:**
  - komunikativní dovednosti, včetně znalosti cizích jazyků; personální a interpersonální dovednosti;
  - schopnost řešit problémy a problémové situace;
  - schopnost využívat při řešení problémů matematických postupů;
  - **schopnost využívat informační technologie, pracovat s informacemi!**

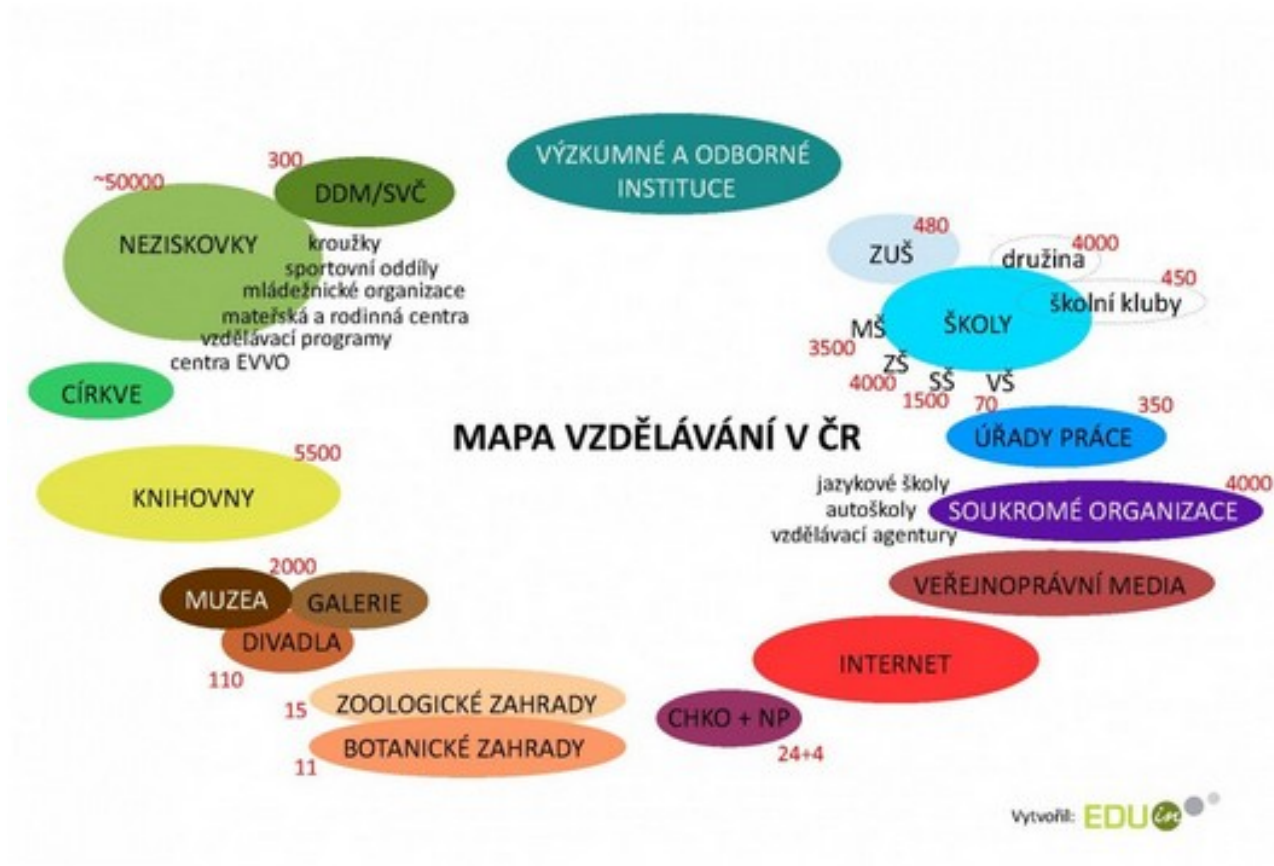
Základní terminologie

Kompetence informačně gramotného člověka

- identifikuje informační potřeby,
- volí nejvhodnější strategii pro získání informací ,
- využívá odpovídající zdroje a informační systémy,
- v informačních zdrojích vyhledá požadované informace,
- získané informace kriticky hodnotí,
- informace vhodně zpracuje a využije,
- informace zprostředkuje jiným lidem v různých podobách a prostřednictvím různých technologií,
- posuzuje morální a právní aspekty využívání informací

Vzdělávací prostředí v ČR

(dle společnosti EDUin, 2013)

Mapa vzdělávacích institucí a dalších institucí, které realizují v oblasti vzdělávání některé z aktivit v České republice

Základní terminologie

Formální oblast vzdělávání a IV:

- MŠ (preprimární stupeň), ZŠ (primární stupeň), SŠ (sekundární stupeň), VOŠ + VŠ (terciární stupeň)

Neformální oblast vzdělávání a IV:

- knihovny, volnočasová centra, neziskové organizace, spolky apod.
- specifikum informačního vzdělávání: různé cílové skupiny mají rozdílné potřeby v tématech informačního vzdělávání a v míře osvojení kompetencí informačně gramotného jedince
- senioři, další vzdělávání dospělých, matky na mateřské dovolené, zájmové skupiny v zájmovém vzdělávání

Informální vzdělávání a IV:

- Individuální potřeby konkrétního jedince – sebeřízené vzdělávání a celoživotní učení

Základní terminologie

- Informační vzdělávání v prostředí VŠ

Otázka:

- Jaké potřeby by mělo informační vzdělávání v prostředí VŠ saturovat, uspokojovat?

Základní terminologie

Informační gramotnost v prostředí VŠ

Jedna z nejvýznamnějších oblastí obecné akademické edukace

- **Cíle:**

- 1) vybavit absolventa vědomostmi a dovednostmi tak, aby měl lepší **uplatnění na trhu práce**
- 2) aspekt směřování **dovnitř univerzity, růst kvality a excelence** VŠ (studenti budou schopni lépe dohledávat zdroje, samostatně se rozvíjet nebo psát lepší kvalifikační práce a grantové žádosti)
- 3) rozvoj informační společnosti směrem k **aktivnímu občanství, kritickému myšlení** či umění

Základní terminologie - standardy

Standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta

Tyto standardy, ustanovující znalosti, schopnosti a dovednosti informačně gramotného vysokoškolského studenta, se týkají pouze jeho studia a odborné práce v oboru. V tomto smyslu informačně gramotný vysokoškolský student:

1. je schopen porozumět odborným textům svého studijního oboru, abstrahovat z nich podstatné myšlenky a zároveň sám psát odborné texty s využitím poznatků z informačních zdrojů, které cituje s ohledem na autorský zákon a podle zásad tvorby bibliografických citací,
2. zná a sleduje klíčové informační zdroje svého studijního oboru, na základě pokročilých způsobů vyhledávání a s ohledem na právní i morální aspekty této činnosti z nich umí získat relevantní informace a takto vyhledané informace různého typu a formátu organizuje a uchovává pro další využití při své odborné práci,
3. využívá prameny numerických a technických informací, vyhledává a zpracovává numerická a technická data a používá je při své odborné práci,
4. ovládá mateřský jazyk a dokáže se v něm slovně i písemně vyjadřovat, zná a používá odbornou terminologii svého studijního oboru v mateřském i cizím jazyce, zejména angličtině, na úrovni potřebné k práci s odbornými s odbornými informačními zdroji a komunikaci v rámci komunity daného oboru,
5. používá běžně dostupné informační a komunikační technologie potřebné k vyhledání, získání, zpracování a prezentaci informací (různého typu a formátu), které se týkají jeho studia a odborné práce,
6. je si vědom morálních a právních aspektů využívání informací a pracuje s informacemi v souladu s autorskou etikou a autorským právem.

Strategické dokumenty a rozvoj (také) informačního vzdělávání

Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha

- schválený vládou v r. **2001**
- rozvoj vzdělávací soustavy, avšak se zřetelem k celoživotnímu učení

„Vzdělávání pro každého po celý život“

- zaměřen na uspokojování vzdělávací potřeby dětí, mládeže a dospělých odpovídajícím usměrňováním kapacit ve školách a dalších vzdělávacích zařízeních
  - zajištěna dostupnost všech úrovní vzdělávání a poskytována spravedlivá příležitost k maximálnímu rozvoji různorodých schopností všech jedinců v průběhu celého života

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice - MŠMT v r. 2005, v r. 2007

- rozvoj celoživotního učení jako podmínky ekonomického a společenského rozvoje
- celoživotní učení nadřazeným pojmem pro počáteční i další vzdělávání
- v kontextu počátečního vzdělávání je **koncept celoživotního učení** stavěn do protikladu s tradiční jednorázovou, úzce zaměřenou přípravou na konkrétní povolání

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

České dokumenty a publikace

- [Státní informační a komunikační politika e-Česko 2006. Praha: Ministerstvo informatiky České republiky 2006.](#)
  - iniciativa v rámci Akčního plánu *eEurope 2005*; objasňuje význam informační společnosti a její prioritní oblasti, mezi něž zahrnuje také informační vzdělanost, problematiku informační gramotnosti, e-learningu a řešení problému digital divide; součástí dokumentu akční plán
- [Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2007.](#)
  - dokument definuje základní pojmy, analyzuje stav v oblasti celoživotního učení v ČR, definuje priority dalšího vývoje a předkládá návrhy řešení; pojem informační gramotnost se v dokumentu nevyskytuje.

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

- [Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006 - 2010.](#)
- definuje hlavní úkoly rozvoje vysokého školství v určeném období v souladu se státní vzdělávací politikou; dlouhodobý záměr je každoročně aktualizován a doplňován; soustřeďuje se i **na celoživotní vzdělávání a distanční a kombinované formy vzdělávání**, které zvláště vyžadují jistou úroveň informační gramotnosti.
- **Vysokoškolský zákon** v aktuálním znění – platný od května 2016
- <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>
- [Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2011-2015. Praha: Ministerstvo kultury České republiky 2011.](#)
- **úloha knihoven** v procesu **celoživotního vzdělávání** a podpora vzdělávání na internetu; návrh vytvářet podmínky pro **zajištění informační výchovy uživatelů ke zvýšení jejich funkční gramotnosti**; v současnosti se finalizuje znění koncepce na období **2016-20**

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

- [Koncepce informačního vzdělávání na vysokých školách v České republice. Doporučující materiál Asociace knihoven vysokých škol ČR. Praha: AKVŠ IVIG 2008.](#)
  - určena akademickým funkcionářům, vysokoškolským pedagogům a vysokoškolským knihovníkům; vysvětluje význam informační gramotnosti, zdůvodňuje implementaci informačního vzdělávání do učebních plánů, popisuje priority a opatření k jejich dosažení; její součástí návod, jak postupovat při přípravě projektů na podporu informační gramotnosti

Další strategické dokumenty pro rozvoj celoživotního vzdělávání a IG

- Strategie **digitální gramotnosti** ČR do roku 2020 (platná od r. 2015), MPSV, MŠMT
  - http://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf
- Strategie **digitálního vzdělávání** do roku 2020 (platná od r. 2014), MŠMT
  - <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>

Doporučené zdroje – odkazy výběr

- Strategické dokumenty:
  - Strategie **digitální gramotnosti** ČR do roku 2020 (platná od r. 2015), MPSV, MŠMT
    - http://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf
  - Strategie **digitálního vzdělávání** do roku 2020 (platná od r. 2014), MŠMT
    - <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>
  - Strategie vzdělávací politiky ČR 2020
    - <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-vzdelavaci-politiky-2020>

Formální školství a informační vzdělávání v celoživotním učení

- Počáteční vzdělávání musí tvořit základy k dalšímu vzdělávání, tzn. žáky vybaví **funkční gramotností a klíčovými kompetencemi** (komunikace, týmová práce, schopnost učit se, schopnost řešit problémy, ICT, informační gramotnost apod.) – nástrojem je výzkum OECD **PISA**
- Klíčové kompetence se dosud **nestaly integrální součástí kurikula** - jejich rozvíjení totiž vyžaduje zásadní změnu pojetí výuky

Formální školství – NIQES = Metodika ČŠI pro hodnocení rozvoje IG

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Specifikace informační gramotnosti NIQES: Výstupní zpráva*. Praha: ČŠI, 2014 [cit. 2016-08-31], 55 s. Dostupné z: <http://bit.ly/1Q79wlb>

8 oblastí, 37 indikátorů

- **Oblast 1:** Rozeznat potřebu informací (problém)
- **Indikátory:** Formulace problému; určení typu informace
- **Vstupní úroveň pro 1. stupeň (určení typu informace):** Žák rozlišuje základní typy (text, zvuk, video) a zdroje (kniha, rozhlas, TV, internet) informací
- **Výstupní úroveň pro 1. stupeň (určení typu informace):** Žák rozpoznává, jak řešení problému ovlivňuje charakter a kvalita použitých informací

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

- Zahraniční strategické dokumenty týkající se rozvoje a podpory informačního vzdělávání a gramotnosti:

<http://www.infogram.cz/findInSection.do?sectionId=1114&categoryId=1127>

- samostudium, podrobněji následující přednáška